

REL116 1 Religion og livssyn i Norge

Kandidat 6003

Oppgaver	Oppgavetype	Vurdering	Status
1 Generell informasjon REL116 30.11.2016	Flervalg	Automatisk poengsum	Leveret
2 Eksamensoppgave REL116 30.11.2016	Skriveoppgave	Manuell poengsum	Leveret

REL116 1 Religion og livssyn i Norge

Emnekode	REL116	PDF opprettet	24.08.2017 11:25
Vurderingsform	REL116	Opprettet av	Emma Hansen
Starttidspunkt:	30.11.2016 10:00	Antall sider	9
Sluttidspunkt:	30.11.2016 14:00	Oppgaver inkludert	Ja
Sensurfrist	201612210000	Skriv ut automatisk rettede	Ja

Section one

1 OPPGAVE

Generell informasjon REL116 30.11.2016

Emnekode: REL116

Emnenavn: Religion og livssyn i Norge

Dato: 30.11.2016

Varighet: 09:00-13:00

Tillatte hjelpemidler: Ingen

Merknader:

<p>Kandidaten skal velge <i>enten</i> oppgavesett 1 <i>eller</i> oppgavesett 2 og svare på begge oppgaver i det valgte settet. De to oppgavene i settet, A og B, må begge være bestått for at kandidaten skal bestå eksamen som helhet. Oppgavene vektes likt.</p>
--

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?

- Ja
 Nei

Eksamensoppgave REL116 30.11.2016

Oppgavesett 1

Oppgave A: FRIKIRKELIGHET

Hva var dissenterloven, og hvem omfattet den? Hvorfor ble det etablert nye kirkesamfunn i Norge fra midten av 1800-tallet? Gjør kort rede for noen eksempler.

OG

Oppgave B: RELIGION I OFFENTLIGHETEN

Diskuterer påstanden om religionens tilbakekomst i offentligheten. Belys bakgrunnen for påstanden og trekk fram eksempler fra Norge som taler for og mot den.

ELLER

Oppgavesett 2

Oppgave A: PIETISME

Forklar kort begrepene pietisme og statspietisme. Gjør deretter rede for noen sentrale tanker i pietistisk kristendom og gi noen eksempler på hvordan pietismen har preget norsk kristenliv.

OG

Oppgave B: DEN ROMERSK-KATOLSKE KIRKE

Gjør rede for nattverdets betydning i den romersk-katolske kirke og for den romersk-katolske kirkes historie i Norge.

Skriv ditt svar her...

BESVARELSE

OPPGAVESETT 2

Oppgave A: Pietisme

Ordet "Pietisme" kommer av et latinsk ord (pietas) som betyr fromhet. Dette uttrykker hovedtanken bak pietismen, nemlig at religiøs tro bør bli synlig i en "from" livsstil. Det vil si at man levde etter Bibelens moral - et "hellig" liv. "Statspietisme" handler om at staten ønsker å kontrollere/regulere folks religiøse livsstil. Den ønsker å føre folket til de pietistiske idealer. Vi skal nå se litt på hvordan pietismen vokste fram i Norge, og også flette inn en del av de pietistiske idealene som en del av dette. Dette gjøres fordi det er lettere å se pietismens idealer i sammenheng med den historiske konteksten. Det skal også legges trykk på hva de forskjellige begivenhetene har hatt å si for norsk kristenliv, og jeg vil oppsummere dette til slutt.

Vanligvis tidfester vi pietismen på 1700-tallet. Likevel ser vi allerede noen tendenser til denne på 1600-tallet. Da hadde begynte det å dukke opp en del kristne som syntes at det stod dårlig til med sann tro og fromhet i landet. Landet hadde vært "kristent" i 600 år allerede, men dette var mer i navn enn i praksis. Folk flest hadde i lange tider fortsatt holdt fast på tidligere skikker og tradisjoner. Reformasjonen kom til landet på 1500-tallet, men mange følte denne hadde stoppet på halvveien med det å bringe kristendommen til enkeltindividet. Denne tanken ble enda mer sentral utover det attende århundret. Da stod flere prester fram i med et ønske om å gjøre noe med elendigheten. En gruppe som ble særlig fremtredende her var "Syvstjernen". Dette var syv prester fra nord-vest-landet. Den av disse som i ettertid har blitt mest kjent er nok Thomas von Westen. Han er spesielt husket for sin misjon til samene. Han skal ha "kristnet" dem på papiret, men hvor kristne flertallet av samer egentlig ble, er vanskelig å si. Mange levde videre stort sett slik de hadde gjort før, og bare innførte noen nye ritualer og tradisjoner i de allerede eksisterende.

Prestene i Syvstjernen følte alle at det var så mange "døbte hedninger" i landet ("hedning" var opprinnelig et ord for ikke-jøder, men har også blitt brukt om ikke-kristne). Folk ble døpt ved fødsel, og var innlemmet i Den norske kirke. Likevel levde de, i følge prestene i Syvstjernen, absolutt ikke i tråd med hva det vil si å være en kristen. Kristendommen hadde blitt "utvortes", mente de. Mange gikk i kirken, fulgte og gjennomførte ritualene, men levde "syndfulle" liv ellers. Dette ønsket de å gjøre noe med, og de trodde også at det var mulig. Prestene ble først lagt merke til innenfor sine egne sogn, der de forkynte sterke budskap om bot og from livsførsel, og hadde en stor påvirkningskraft i lokalsamfunnet. Men man ønsket også å gjøre på et større plan, nemlig nasjonalt. Her kommer statspietismen inn i bildet. Denne ble viktig for å binde stat og religion sammen.

Den dansk-norske kongen Christian VI ble innsatt på 1700-tallet. Hans far hadde levd et utsvevende liv, men selv var Christian preget av pietistiske idealer. Han ønsket å leve et fromt liv. I tillegg ønsket han at resten av nasjonen skulle gjøre det samme. Under han ble derfor en rekke lovgivninger gitt, som skulle forsøke å regulere religiøsiteten i landet - og føre folket tilbake til sann kristendom. Blant disse var loven om allmueskoler.

Loven om allmueskoler. Det var på denne tiden at skolene ble mye mer organisert og sentralisert. Tidligere hadde få hatt mulighet til skolegang, men nå skulle man legge til rette for at flere skulle få dette. Hovedgrunnen var at man ønsket å lære opp barna i den kristne tro. Målet var til slutt konfirmasjonen - hvor den kristne ungdommen skulle stadfeste barnedåpen han/hun en gang hadde gjennomgått. Man ble testet med en rekke spørsmål, og ble ikke konfirmert før man kunne svare på disse på en tilfredsstillende måte. Det var først etter konfirmasjonen at man ble regnet som "myndig" eller voksen, og derfor var det veldig viktig for mange å bestå denne. De som ikke bestod måtte vente en periode, før de kunne bli testet igjen. Alt dette gjorde at kristendomsundervisningen stod sentralt i skolen. Med det som bakgrunn kan man si at skolen er et "barn" av pietismen.

En ny lov som ble innført under Christian VI var helligdagsforordningen. Dette var en lov som skulle sørge for at hviledagen ble holdt hellig - nemlig at den ble brukt til kirkegang og at ingen utførte arbeid denne dagen. Bakgrunnen for dette var både sabbatsbudet ("Du skal holde hviledagen hellig"), og at Gud hvilte på den syvende dagen, etter skapelsen. Man skulle også holde stengt for handelsvirksomhet. Det ble i tillegg innført en lov under dette som påbudte alle å gå i kirken på søndagen.

Som en del av den statspietistiske lovgivningen innførte man også Konventikkelplakaten. Ordet "konventikkel" betegner en liten gruppe mennesker som er samlet, gjerne med et religiøst formål. Denne forordningen skulle hindre folk i å samles utenom kirken, dvs. uten en prest til stede. Slik kunne kirken ha mye bedre kontroll på hva som ble undervist rundt om i landet. Man kunne lettere hindre falsk lære, og man sikret seg at det var prestene som stod for undervisningen. Noe av bakgrunnen for denne lovgivningen var en sentral tanke i statspietismen, nemlig at én felles religion kunne føre til en mer samlet nasjon. Dette var en viktig årsak til Konventikkelplakaten; ved hjelp av denne kunne man hindre spredningen av andre trossamfunn både innenfor og utenfor kristendommen. Det ville bli mindre variasjon innenfor kristendommen, og dermed mindre splittelse og strid.

Tukt- og fattighus var andre ting som ble innført som en del av statspietismen. En spesiell tankegang på denne tiden var at det fantes både uskyldige fattige, som ikke hadde noe skyld i sin egen fattigdom, og de som kun hadde seg selv å skylde på for at de stod uten jobb eller hus. Å arbeide og finansiere seg selv og egen familie var et viktig ideal for mange pietister. Fattigdom og latskap kunne bli sett på som en synd i seg selv, til den grad at det ble innført en lov kalt "løsgjengerloven", som skulle håndtere menneskene som ikke bidro i samfunnet. Fattighusene skulle derfor kun hjelpe de som hadde havnet i uføre pga. faktorer som stod utenfor deres egen makt å gjøre noe med.

En viktig pietistisk karakter er en mann ved navn Erik Pontoppidan. Han levde på 1700-tallet, og hadde stor betydning for både norsk skole og konfirmasjon. Han utga en bok med katekismeopplæring, på hele 759 spørsmål og svar (det kan virke mye, men boken var faktisk en forkortelse av en bok med over 1000 spørsmål og svar). Boken skulle brukes i skolen og ble snart innført som en standard for hva alle studenter i hele landet skulle lære og bli testet under konfirmasjonen. Snart ble uttrykket "Pint under Pontoppidan" tatt i bruk - det var nemlig ikke alle som nøt det å måtte lære seg alle disse svarene. Likevel var dette et svært revolusjonerende konsept innenfor skolen. For første gang var det et satt "pensum" som alle elever i hele landet skulle gjennom. Tidligere kunne det være svært mye variasjon på undervisningen rundt om i Norge, både når det gjaldt kvalitet og kvantitet. Nå skulle forskjellene gjevnes ut.

En annen særdeles viktig pietistisk karakter er Hans Nielsen Hauge. Han stod i bresjen for den største og mest vellykkede veknelsen i Norge i moderne tid, og var den første til å "kristne" landet på grasrotnivå. I tillegg gjorde han mye for entrepenørskap og fabrikkdrift i landet. Han vokste opp som gårdsgutt, uten spesiell utdanning, men med tilgang på et bibliotek. En dag mens han var ute på marken og sang salmen "Herre, din søde forening aa smage", hadde han en åndelig opplevelse som ble hans religiøse gjennombrudd. Snart var han på vei til Christiania med sin første bok; "Verdens daarlighed". Allerede på

bokens tittel ser vi at Hauge var sterkt preget av pietismens idealer. Han begynte snart å reise rundt i landet og forkynne et sterkt omvendelsesbudskap, og samlet folk i husene. Han kritiserte prestestanden sterkt, han mente at mange steder hadde det vært bedre om man var foruten prest. De levde nemlig ikke fromme liv, og burde dermed ikke ha noen rett til å være åndelige veiledere for andre. Hauge ble arrestert mange ganger for brudd på konventikkelplakaten. Dette, i tillegg til å ha "ærekrenket prestestanden", satt han fra 1804 til 1814 fanget i Akershus festning. Etter dette roet han ned reisingen noe, men forfattet en del viktige skrifter. Blant disse var "Testamentet", hvor han bød sine tilhengere å ikke forlate statskirken. Hauge startet også flere bedrifter, bl.a. for boktrykkeri og papir, og han hadde et stort forfatterskap. Dette til tross for at han var en ulærd bonde. Huges betydning for landet kan nesten ikke overdrives; han skal ha mye av æren for at Norge ble kristnet i praksis - ikke bare i navnet. Huges virksomhet var også avgjørende for at Konventikkelplakaten senere ble opphevet (i 1842).

Noen viktige idealer for pietistene kan oppsummeres i inderliggjøring, individualisering og internalisering. Religionen skulle ikke lenger bare være en tradisjon, men hver enkelt person skulle selv erfare og leve den ut. Hjertet kan ofte være en metafor for pietismens idealer - i motsetning til opplysningstidens "hjerne": Derfor står praksis og erfaring igjen som sentrale ideer. Fokuset var på den enkeltes levestil, ikke så mye på intellektuell forståelse eller dogmatiske spørsmål.

Et annet viktig ideal for pietistene var å ta avstand fra kulturlivet. Man oppmuntret til å ikke ta del i ting som teater, verdslig musikk og annen underholdning. Disse tingene var for mye preget av en tankegang som lå utenfor Guds moral og vilje, og var gjennomsyret av "denne verden".

Den pietistiske bevegelsen kan ses på som biblistisk og teologisk konservativ. Den har tradisjonelt ikke vært veldig åpen for en historisk-kritisk forskning av tekstene, men har vært mer opptatt av å leve ut det som står der i praksis.

Vi ser altså at pietismen har hatt mange viktige effekter på landets kristendom. Den førte f.eks. til at landet ble kristnet på grasrotnivå. Den førte også til en del viktige forordninger, og mange av disse har vært viktige også i ettertiden. Statspietismen har hatt sentral betydning for å knytte sammen kirken og staten - og er en viktig grunn til at den evangelisk-lutherske tro ble grunnlaget for grunnloven i 1814. Den er også en viktig årsak til at vi helt til 2012 hadde Statskirkeordningen. Skolen har vokst fram som et barn av pietismen, og dens oppbygging ble revolusjonert, bl.a. ved hjelp av Pontoppidan. I dag er det hovedsakelig faget "KRLE" som henger igjen når det gjelder opplæring i kristendom. Vi ser at bl.a. gjennom Hauge, så ble det lov for folk å samles utenfor kirken. Dette har i senere tid ført til en stor variasjon innenfor kristendommen i landet. Alt i alt er pietismen en tid og tankegang som har satt stort preg på det kristne Norge.

Oppgave B - Den Romersk-katolske kirke

Den romersk-katolske kirke er en verdensvid kirke. Den har vært dominerende igjennom kristendommens historie, og har vært viktig også i Norge. Vi skal nå se litt på betydningen av nattverden innenfor denne trosretningen. Deretter vil vi gjennomgå denne kirkens historie i Norge.

Innenfor katolisismen brukes vanligvis ordet "eucharisti" om nattverden. Dette kommer av et gresk ord som betyr takkebønn. Dette kommer av at man både minnes Jesu død og lidelse, og forkynner hans død fram til han kommer, når man tar den. Dette gjøres i stor takknemlighet og visshet om at Jesu verk på korset er sentrum i den kristne troen. Nattverden er utrolig viktig i den romersk-katolske kirke. Den er det viktigste av de sju sakramentene (vi kommer mer inn på dette snart). Den er også en sentral del av den katolske gudstjenesten - messen. Dette skal vi også komme nærmere inn på.

Den katolske kirke har sju sakramenter: dåp, nattverd, fering (konfirmasjon), ordinering av prester, sykesalving, ekteskapsinngåelse og skrifting. Et sakrament er en hellig handling som er innstiftet av Jesus, eller som kan spores helt tilbake til den første kirken. Gjennom sakramentet mottar deltakeren Guds nåde på en spesiell, konkret måte, og skal være med å styrke den enkeltes trosliv. Nattverden ble innstiftet av Jesus under det siste påskemåltidet han hadde med disiplene. Under innstiftelsen sa Jesus at brødet var hans kropp og vinen hans blod. Deretter ber han disiplene gjøre dette "så ofte dere gjør det, til minne om meg". Han sier også at de minnes han når de gjør det, og at de "forkynner" hans død helt til han kommer igjen. Vi går videre til en viktig lære innenfor katolisismen, nemlig transsubstansiasjonslæren.

Denne læren er en av mange innenfor kristenheten som forsøker å si noe om hva som faktisk skjer under nattverden. Katolikkene tar Jesu ord bokstavelig, og mener at det skjer et mirakel når presten gir ut nattverden. Brødet og vinen forvandles til Jesu fysiske kjøtt og blod. Dermed er Jesus fysisk til stede under eucharistien. Det har stor betydning for hvordan man behandler disse "elementene", som brødet og vinen kalles. Fra og med presten leser Jesu innstiftelsesord har man enorm respekt for elementene. Det er også en viktig grunn til at man føler man kan tilbe Jesus - han ER i rommet. Han levde ikke bare for 2000 år siden, men manifesterer seg hver gang nattverden innvies. Elementene som ikke inntas den dagen, blir satt i et eget skap (tabernakelet) framme i kirkerommet. Man kneiler foran dette skapet i det man kommer inn i rommet og før man skal forlate det. Elementene må aldri kastes. Dette er mulig fordi katolikkene har messe hver dag, ikke bare på søndag. Dermed blir ikke brødet (som kalles oblat) dårlig fra gang til gang.

Eucharistien er sentrum i messen. Alt rundt bygger opp til denne handlingen. Ordet "messe" kommer av det latinske "missio", som betyr "å sende ut". Dette kan ha to betydninger - det at Jesus ble sendt ut til verden, eller at den enkelte troende blir sendt ut etter å ha mottatt Guds nåde gjennom nattverden.

Den romersk-katolske kirke praktiserer lukket nattverd. Det vil si at de ikke lar folk som ikke er døpt i den katolske kirke delta. Det er flere grunner til dette. Den viktigste er at man bare godkjenner den katolske dåp for å bli medlem i kirken, og man kan ikke delta i nattverden uten å være medlem.

Det er kun romersk-katolske prester som kan gi nattverd innenfor den katolske kirke. Dette henger sammen med troen på den katolske kirkes apostolisitet, at den kan knyttes helt tilbake til den første kirke, og at Paven er apostelen Peters etterfølger. Det er her prestene får autoriteten til å forvandle brødet og vinen til kjøtt og

blod. De som står i andre kirkesamfunn står utenfor denne tradisjonen, og har dermed ikke denne autoriteten.

Vi går nå videre til den romersk-katolske kirkes historie i Norge. Katolisismen kom først til landet gjennom munk og nonne som drev misjon tidlig i middelalderen, og allerede da ble det bygget klostre rundt om i landet. Da landet ble kristnet tidlig på 1000-tallet, var den nettopp i romersk-katolsk versjon. Dette var først og fremst noe som skjedde konger imellom - og som kanskje ikke hadde så stor betydning for folk flest. Gjennom erobring av landområder, ble kristendommen innsatt som kongens religion, uten at det ble satt inn store krefter på å kristne befolkningen. Folk flest levde videre med sine tidligere tradisjoner, som bl.a. stammet fra norrøn religion. Det nye som ble inkorporert nå var at man begynte å delta i messen og de katolske sakramentene. Det var flere årsaker til disse forholdene. F.eks. ble messene i mange år holdt på latin, noe som folk flest absolutt ikke kunne forstå. Flertallet hadde heller ikke bibler eller egne trosopplæringsbøker. Dermed ble det stor avstand mellom prestestanden og lekfolket. Det var stort sett prestene som stod for den religiøse praksisen, mens lekfolket ofte manglet både kunnskap og praksis. Likevel var katolisismens landets dominerende religion fram til reformasjonen.

Den evangelisk-lutherske reformasjonen som skaket Europa på 1500-tallet, kom til Norge i 1537. Fra og med da ble det forbudt med katolsk praksis i hele landet, og det kunne medføre strenge straffer, til og med dødsstraff, å bryte denne loven. Mange katolske prester ble offisielt avsatt. Likevel fikk de fleste fortsette sin praksis stort sett som før, bare under den evangelisk-lutherske kirkes grunnlag og tradisjon. Heller ikke denne gangen hadde nok dette skiftet veldig mye å si for folk flest. Mange fortsatte nå livene sine som før, men deltok på lutherske gudstjenester og ritualer, i stedet for de katolske. Det var ikke før pietismen på 1700-tallet, da spesielt under Hans Nielsen Hauge, at kristendommen virkelig fikk rotfeste hos lekfolket.

I flere århundrer etter reformasjonen var det hardt å være katolikk i Norge, og derfor var det også særdeles få katolikker i landet. Dette gjelder stort sett fram til Dissenterloven ble innført i 1845. Den gjorde det lovlig å tilhøre en annen retning innenfor kristendommen, enn den evangelisk-lutherske. Etter dette ble det langt lettere å være katolikk i landet. Likevel skulle det ta tid før det ble en betydelig mengde mennesker som tilhørte dette trossamfunnet.

Det begynte snart å komme både munk og nonne til Norge for å gjøre misjon. Det vil si, det var en orden som fortsatt skulle være forbudt i mange år, nemlig Jesuittordenen. Dette sier noe om frykten det var i landet for katolisismen, selv til begynnelsen av 1900-tallet. De katolske nonnene ble veldig viktige i etableringen av en del institusjoner og organisasjoner, særlig sykehus og skoler, som de startet opp rundt om i landet. Særlig sykehusvirksomheten i landet kan vi takke disse nonnene for. Mange sykehus forble katolske helt til de ble overtatt av staten på 1800- og 1900-tallet. Ellers drev både munk og nonne med mye diakonalt arbeid, og omsorg for fattige. Det ble etablert flere klostre rundt om i landet, og flere av disse er fortsatt i drift i dag. Eksempler på dette er Mariaklosteret på Tautra i Trondheimsfjorden og klosteret Munkeby i Levanger.

Fra reformasjonstiden og fram til i dag har katolisismen forblitt en religiøs minoritet i landet. Det har "hengt igjen" mye skepsis og frykt fra tidligere hos mange. Det er nok mange som fortsatt tenker på den katolske kirkes praksis i middelalderen når de hører ordet "katolsk". Kanksje spesielt ting som avlatshandelen, eller hvor mye rikdom kirken rådde over på den tiden, har vært med på å skape mange fordommer mot katolikker.

De senere årene har den katolske kirken opplevd vekst i Norge. Dette skyldes mennesker som "konverterer" og blir katolikker, men hovedsakelig skyldes det innvandringen til landet fra katolske land som Polen. Den dag i dag har finnes det katolske kirker rundt om i hele landet. Mange av disse har daglige messer, slik som i Kristiansand. Flere av disse gjennomfører også messer på forskjellige språk, ettersom så mange av medlemmene har andre nasjonaliteter enn norsk.

Som en oppsummering kan vi si at nattverden er av helt essensiell betydning for den romersk-katolske kirke, og at denne kirken har en lang historie i landet vårt. Nattverden er det viktigste sakramentet og sentrum i den katolske messen. Den er også sentral fordi elementene forvandles til Jesu fysiske kjøtt og blod, noe som bringer Jesu nærvær inn i kirken. Den katolske kirken har vært i Norge helt fra middelalderen. Likevel har den siden reformasjonen forblitt en minoritet i landet. I de senere tider har den opplevd vekst, hovedsakelig pga. innvandring. Hvordan den vil stå i landet i framtiden gjenstår enda å se, men så lenge det fortsetter å strømme inn innvandrere, vil nok også katolisismen stå sterkere.
